ԵՐԱՍՏԱՆ

Տարեգրական Լուրեր

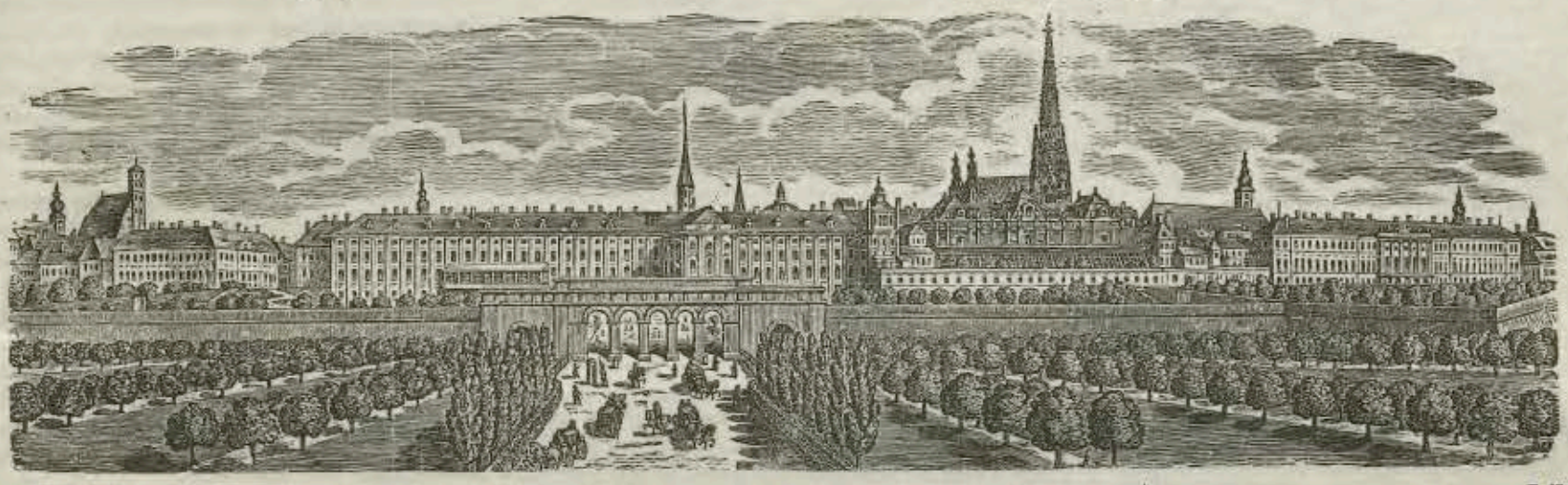

թիւ 44 — 1 ԴՈՒՇԵՄԲԵՐԻ (20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ) — 1852

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԹԻՒԵՐ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Հասմի հետ դաշնակցութեան խօսք։ Ցուցակ Քոշուտի։

ՊԱՎԱՐԻԱ. Փահլեւիին Ս. Պրու նիշանը։ Կոյսութեան խնդիր եւ խաղաղութեան լուր։ Բայլեւայլ։

ԱՍԿԱՐԱ. Հասմի գեւորանութեան վրայ խնդիր մը։ Ընդհանուր դաւաճառը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Արաբի ընկերութեան հիմնարկութեան վրայ մտադրութեան տեղեկութիւն։

ԱՒՐԻԿԷԻ. Պաշտպանէյի վերափոխութեան խօսք։ Ոմիկանի դաւաճանութեան ընկերութիւն։

ՊՈՍՈՒԱՆ. Զարտարարութիւն մը։

ՕՍՄԱՆԱՑՈՒ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Դրամատանին առնելու փոխին վրայ տեղեկութիւն։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ. Թագաւորին դէմ եղած նշանագրութիւն։

ՍԻՍԻԼԻՈՄԱՆԻՆԴԻԱ. ԱՅԳԻՊՏՈՍ. Պարա քաղաքն ու համանուն կայարանները։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ. Դիւաներուն պատմութիւնը։ Բ։ (Վերջ)

ԲԱՐԲԱՐԻԱՅԻ ԱՂԷՊ. Ալեքսանդրութիւն։ Ֆ։ (Շարունակութիւն)

ԱԽՍՏԻՒՆ

ԳԼԻՆԱՅԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 31

Ամերիկեան կայսրը, ինչպէս յառաջագոյն ծանուցած ենք, արտաքին գործոց պաշտօնէին հրամանագրութիւն մը հաստատելու համար Քահանայապետական կառավարութեան հետ խօսակցի։ Բայց սիրելիական խօսակցութեանց մէջ խնդիր եղած էր որ արդեօք խօսելու տեղը՝ Հռոմ թէ Վիեննա ըլլայ։ Հիմա Ս. Քահանայապետը կայսեր բաղձանքին համաձայն՝ որոշեց որ Վիեննայի մէջ ըլլայ, ուստի եւ ան մեռելոց խօսակցութիւնը պիտի՞ սկսի։

— Վիեննէն ուղղեալ 26ին եկած լուրը կը ծանուցանէ որ Յունաց թագաւորը նոյն օրը կէսօրուան ժամը 11 ու կէսին ան քաղաքը հասաւ։ Զինքը Յունաստան տանելու շոգենաւն ալ նուագահանդիսան եկաւ եւ մեծարանք թագաւորին ամենայն 27ին նոյն շոգենաւը մնալով՝ դէպ Վիեննա ճամբայ ելաւ։

ԳՈՂՁԻԱ

ՓՈՐԹՍ. Հոկտեմբերի 18։ Երկէ կէսօր գահերէց իշխանը Եղիսեան պարտէզն Սէն Գլոսի անուանեալը գնաց։ Պուրբոնի քաղաքապետն ու պաշտօնատարները՝ ժողովրդեան ուրախութեան ձայներովը զինքն ընդունեցան։ Բոլոր տեղերը դրօշներով զարդարուած էին, ամէն մէկ պատուհան մէջ մէկ դրօշ եւ հանդարտաւոր դրուած խաչեր ունէին։ Բոլոր դակ ճամբուն վրայ ժողովրդեան՝ Պէյցէ կայսր, կեցցէ Նաբոլէոն Գ. ձայնն ամբողջ կը հնչէր։ Նոյնպիսի հանդիսաւորով ընդունուեցաւ գահերէց իշխանը նաեւ Սէն Գլոսի մէջ։

— Ինչպէս որ բնական է՝ ժողովրդեան մեծագրութիւնն սուհասարակ եւ բացարձակապէս կայսերութեան նորոգութիւնն վրայ զբաղեալ է։ Ան ասպարէզները՝ զորանք կայսերութիւնն յառաջ պէտք է անցնի, եւ ապագայ կայսերութեան արքունական հանդերձանքը՝ բոլոր կարգերներու եւ հաշիւներու առարկայ եղած են։ Որոշեալ ծերակոյտը Նոյեմբերի 4ին պիտի՞ գումարի, եւ կայսերութեան համար եղեալ տուած խնդրագիրները քննելը, ինչպէս նաեւ. Դաղղիացւոց ազգին վիճակին վրայ բերելու խորհուրդը, յաջորդութեան խնդիրը եւ վերջապէս սահմանագրութեան փոփոխութեան վրայ ծերակուտին ըրած առաջարկութեանց ընթացքը՝ դեռ ժամանակի կարօտ են, ուստի համար կը կարծուի թէ ծերակուտին վրայ ժողովրդեան ընդհանուր քուէարկութիւն ընելը, եւ սրէնագիր ժողովքին՝ ձգուած քուէները քննելը՝ շատ շաբաթներ յատուկ գործուար է որ ի գործ դրուի։ Անցեալ ուրբի Դեկտեմբերի 2ին վճռեալ ընդհանուր քուէարկութիւնը՝ նոյն ամսոյն 20ին ու 21ին կատարուեցաւ. ան ալ շատ ուշացութիւնեամբ ու ճգնութեամբ։ Իսկ քուէներուն արդիւնքը՝ հաղիւ Յունուարի 1ին հրատարակուեցաւ։ Այդ ան անգամ քուէարկութիւնը քիչ մը փոփոխուած ալ նէ, մէկալ կողմանէ ծերակուտին եւ սրէնագիր ժողովքին գործակցութիւնները երկայն ժամանակ կը պահանջեն։ Ուստի կը կարծուի որ քուէարկութիւնը Նոյեմբերի 20ին եւ 21ին ըլլայ, սրէնագիր ժողովքը 26ին ժողովի, իսկ քուէից արդիւնքն ու հետեւանքս կայսրութիւնը՝ Դեկտեմբերի 2ին հրատարակուի։

Վարիգէն Հոկտեմբերի 23ին Վիենայի լրագրոյն այսպէս կը գրէ։ Հռչակաւոր Գոմնէլլ ազգերգամատուցիչին կենաց՝ տեսարանին խաղացուկը՝ հիմնուան խօսակցութեան նիւթ եղած է։ Չէ թէ միայն թատրոնի մէջ գոնուաղներուն, այլ նաեւ բոլոր փողոցի ժողովուրդեան մտադրութիւնն անոր վրայ է։ Այնպէս կ'երեւայ որ Գոմնէլլին ոգին եղած ըլլայ, որպէս զի խաղարարութեան ազազակներով Դաղղիայի ներքին դրութիւնն ու բաղձանքը գրգռէ, ինչպէս որ Օդոատա կայսեր ժամանակներնը՝ երկայն խռովութիւններէ ու փոքրորդիներէ եւաքը՝ նոյն խաղարարութիւնը տիրեց։ Խօսքը ներկայացնող անձինքը ժամանակիս պարագաներէն յարմարակուեալով՝ սատրկ եւսանդման մը մէջ մնած էին եւ զամէնքն ալ կրակ ու բոց բրին։

Երբ բանաստեղծական դրուագին յայտարարութեան մէջ եղած՝ Կայսրութիւնը խաղաղութիւնն է խօսքը՝ զամէնքը բորբոքեց։ Ինքնէքանոնս ալէջ լրագրոյն քիչ խօսքերով Փարիզի նիստամարդ ըրած սատարութեան վրայ, թէ Մարաքաղաքիս մէջ երբէք այսպիսի եռանդ մը չէր երեւցած, սա ալ կրնայ աւելցուիլ որ նախ երբէք սատակ խաղաղութիւն, ներքին ու արտաքին հանգստութիւն, իրաք Օդոստոսի ժամանակներուն նման՝ հին վերքերը լուսիչ ժամանակ մ'ունենալու. եւսանդ չէր յայտնուած։

Խաղաղութիւն, կայսերութեան հետ մեկտեղ խաղաղութիւն խօսքը՝ հիմա Դաղղիայի զոյցն եղած է։ Փողոցերուն անտարբեր ոչոք կը տեսնէ այլ՝ զինուորական միջատակարանները, որոնք օրինակ նոր զարդարուած յաղթութեան դռները, որոնք Լուդովիկոս ԺԴ.-ին եւ ասոնց կայսրութեան պատերազմներ։ Դաղղիայի ազգին վիճակին վրայ բերելու խորհուրդը, յաջորդութեան խնդիրը եւ վերջապէս սահմանագրութեան փոփոխութեան վրայ ծերակուտին ըրած առաջարկութեանց ընթացքը՝ դեռ ժամանակին կարօտ էին, ուստի համար կը կարծուի թէ ծերակուտին վրայ ժողովրդեան ընդհանուր քուէարկութիւնն ընելը, եւ սրէնագիր ժողովքին՝ ձգուած քուէները քննելը՝ շատ շաբաթներ յատուկ գործուար է որ ի գործ դրուի։ Անցեալ ուրբի Դեկտեմբերի 2ին վճռեալ ընդհանուր քուէարկութիւնը՝ նոյն ամսոյն 20ին ու 21ին կատարուեցաւ. ան ալ շատ ուշացութիւնեամբ ու ճգնութեամբ։ Իսկ քուէներուն արդիւնքը՝ հաղիւ Յունուարի 1ին հրատարակուեցաւ։ Այդ ան անգամ քուէարկութիւնը քիչ մը փոփոխուած ալ նէ, մէկալ կողմանէ ծերակուտին եւ սրէնագիր ժողովքին գործակցութիւնները երկայն ժամանակ կը պահանջեն։ Ուստի կը կարծուի որ քուէարկութիւնը Նոյեմբերի 20ին եւ 21ին ըլլայ, սրէնագիր ժողովքը 26ին ժողովի, իսկ քուէից արդիւնքն ու հետեւանքս կայսրութիւնը՝ Դեկտեմբերի 2ին հրատարակուի։

Վարիգէն Հոկտեմբերի 23ին Վիենայի լրագրոյն այսպէս կը գրէ։ Հռչակաւոր Գոմնէլլ ազգերգամատուցիչին կենաց՝ տեսարանին խաղացուկը՝ հիմնուան խօսակցութեան նիւթ եղած է։ Չէ թէ միայն թատրոնի մէջ գոնուաղներուն, այլ նաեւ բոլոր փողոցի ժողովրդեան մտադրութիւնն անոր վրայ է։ Այնպէս կ'երեւայ որ Գոմնէլլին ոգին եղած ըլլայ, որպէս զի խաղարարութեան ազազակներով Դաղղիայի ներքին դրութիւնն ու բաղձանքը գրգռէ, ինչպէս որ Օդոատա կայսեր ժամանակներնը՝ երկայն խռովութիւններէ ու փոքրորդիներէ եւաքը՝ նոյն խաղարարութիւնը տիրեց։ Խօսքը ներկայացնող անձինքը ժամանակիս պարագաներէն յարմարակուեալով՝ սատրկ եւսանդման մը մէջ մնած էին եւ զամէնքն ալ կրակ ու բոց բրին։

Երբ բանաստեղծական դրուագին յայտարարութեան մէջ եղած՝ Կայսրութիւնը խաղաղութիւն է խօսքը՝ զամէնքը բորբոքեց։ Ինքնէքանոնս ալէջ լրագրոյն քիչ խօսքերով Փարիզի նիստամարդ ըրած սատարութեան վրայ, թէ Մարաքաղաքիս մէջ երբէք այսպիսի եռանդ մը չէր երեւցած, սա ալ կրնայ աւելցուիլ որ նախ երբէք սատակ խաղաղութիւն, ներքին ու արտաքին հանգստութիւն, իրաք Օդոստոսի ժամանակներուն նման՝ հին վերքերը լուսիչ ժամանակ մ'ունենալու. եւսանդ չէր յայտնուած։

Խաղաղութիւն, կայսերութեան հետ մեկտեղ խաղաղութիւն խօսքը՝ հիմա Դաղղիայի զոյցն եղած է։ Փողոցերուն անտարբեր ոչոք կը տեսնէ այլ՝ զինուորական միջատակարանները, որոնք օրինակ նոր զարդարուած յաղթութեան դռները, որոնք Լուդովիկոս ԺԴ.-ին եւ ասոնց կայսրութեան պատերազմներ։

* Կենաց զՕդոատա կայսրը սպանեալ կ'ուզէր, բայց դուռն խնայելով՝ ինքն պատուոյ անդ կենդանութիւն տուաւ ու անոնկ եղեալ խաղաղութիւնը տիրեց։

բարձրերը կը ներկայացնէին, եւ մեծ քառակին մեռացած ծերը դիներուն։ Հիմակ առաջին գոնարարներան ժամանակին միջոցներէն եւ ոչ մէկը հաճելի է, բայց եթէ խաղաղութեամբ անցած արէնագիր բերելութեան կարճ միջոցը։ եւ ամէն մարդ կը բաղձայ որ Գահերէց իշխանն իր մեռած հարեւրօր վերջին խօսքը կատարէ, եւ. անոր "Պատարագութեամբ տիրեալ, խոստումը գլուխ հանէ։

Լրկարատեւ փորձանքներն ու անցած ծանր եւ դժնդակ ժամանակները բոլոր Գաղղիան խաղաղութեան ոգւոյ մը դրաւեցին։ Թէպէտ եւ Լուդովիկոս ԺԳ.-ին առնէն վրայ, գաղղիացի հաշկաւոր զորապետաց տարը ներեւնի տրդիւնքներ յառաջ բերաւ Դաղղիայի։ քայց ի ներքուստ ինք ալ միշտ կը կրէր։ Լուդովիկոս ԺԴ. եւ Նաբոլէոն՝ երկրին վերջին զարուն թիւններն օգնութեան կանչելու ասաքճանը հասան։ Ուրիշներն ստանը փոփոխ՝ ԺԷ. եւ ԺԸ. դարուն գաղնակիցներէն, Եւրոպիոս իշխանին եւ Մարլբորուն ձեռքը ապառնալեալ տակ ինկաւ, եւ նոյն ապառնալիքն առջի կայսրութեան ատեն իրաք ալ ի գործ դրուեցաւ։

Ինչ համար է ան միջոցն ազգակը՝ որով ժողովրդը գնապարութեան կայսրը կ'ուզենէ, եւ ան եւանդեալոյ յոյսը՝ զորն որ տերութեան գլխոյն խոստացած խաղաղութեան վրայ դրած է։

— Կը ըսուի որ Մարսիլիայի դաւակիցները՝ Լեոնան եղող փոխատարներուն հետ հաղորդակցութիւն ունեցած ըլլան։ Ինոր համար նորէն 16—18 հոգի քանդեցան, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ առջի սրէնագիր ժողովքն անդամներէն մէկը։

— Հոկտեմբերի 14ին Փարիզի մէջ լուր տարածուեցաւ որ Պէրլիզ դաւակցութիւն մը յայտնուած ըլլայ, որուն նպատակն էր գահերէց իշխանը մեռցնել։ Այդէն 24 հոգի բռնուեցան եւ ատիկանութեան յանձնուեցան։ Ան թշուն ոգիներուն վրայ գէշ ազդեցութիւն ըրաւ։ Ասոր համար կը սպասի թէ գահերէց իշխանը բայայայ հրաման տուած ըլլայ, որ փարիզ մնալու ատեն իր ուղղկիցները տասը քայլ հեռու իր ետեւէն գան, որպէս զի եթէ շարիք մը պատահելու ըլլայ, միայն իր անձը վտանգի մէջ իյնայ։ Ան ոյշութեամբ զարաց վրայ խոր ապրելութիւն ըրաւ։

— Հոկտեմբերի 13ին Մոնպէլիէ հրովարտակ մը կը հրատարակէ, որով Մարսիլիայի մայր եկեղեցւոյն շինութեան համար 2½ միլիոն ֆրանք դրամ կը տրուի, նոյնպէս Մուլէնի մայր եկեղեցւոյն համար՝ 1½ միլիոն ֆրանք։ Ան ալ կը լսուի թէ գահերէցը Պարսոյի եկեղեցւոյն համար 500,000 ֆրանք խոստացած ըլլայ։

— Դամպլէի Դեր. աբրեպիսկոպոսը հովուական մը հանեց, որով կը հրամայէ որ վերջին թնջակը հրատարակաւ ու հանդիսական եկեղեցւոյ ծիսին համաձայն հիւանդաց տանելու ատեն ոսկրուելիներ իր թեմին ամէն հոտորակութիւններուն մէջ նորէն ի գործ դրուի։ Ան հին սովորութիւնը 1830էն վեր Դաղղիայէն վերցուած էր։ Ուստի Հոկ-

տեմբերի 4ին առջև անգամ Տուէի եկեղեցւոյն քահանաները հանդիսաւոր սուրբ թաղակը հիւանդի մը տուն տարին։ Բազմաթիւներ քաղաքներէն հոն գնացեր էին։ Լրագրաց մէջ հրապարակը հասաւ, Ամբրոսիոսպոսին փոխանորդը օրհնեալ եղեալ հոն գնացեր՝ որոնք անմիջապէս ծնկի վրայ եկան։ Լրկու գինուորք ալ մինչև հիւանդին տունը՝ պատուոյ համար հրացանով ուղեկից եղան։

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, Հոկտեմբերի 23։ Պր. Ճէյմս Լորտ Լոնսանի բողոքական ընկերութիւնեան գահերէցը, նոյն ընկերութիւնն անուամբ՝ Լորտ Տերբիին գրով հրատարակեց Սիր Պուլուէրին Հռոմի վերաբերեալ նախագիրը եւ Հռոմէական կառավարութեան ասենադիրը կարդիանին Լոնտոնի մէջ առաքելական նուիրակ մը դրուելու բաղձանքը դուցիրելը սոյնդ է թէ չէ։ Լորտ Տերբին առաջին հարցման պատասխանն տուաւ թէ Պուլուէր Հռոմի վերաբերեալ դիրքն դարձեալ չէ։ իսկ երկրորդ հարցման համար ըսաւ թէ կառավարութիւնը Սիր Պուլուէրին Հռոմի մէջ օրէնք հնարելու՝ ըրած խոստացութենանց վրայ տատանմամբ համար տարբերութիւն չէ։ Պարոն Հէրբերտ Սիր Պուլուէրին Հռոմի մէջ օրէնք հնարելու՝ ըրած խոստացութենանց վրայ տատանմամբ համար ոչ պատասխան չէ։ Պարոն Հէրբերտ Սիր Պուլուէրին Հռոմի մէջ օրէնք հնարելու՝ ըրած խոստացութենանց վրայ տատանմամբ համար ոչ պատասխան չէ։

— Պիլերիրական ծովէն եկած լուրերուն նայելով՝ Հոկտեմբերի 19ին անգլիական նաւախումբը Գորիուին կղզիին հասեր է։ Իր արտաքոյ կարգի զօրութիւնը եւ միանգամայն նորէն օգնութեան պատրաստը՝ ամենուն հիացմունքը կը բերէ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊԵՐԼԻՆ։ Գերմանիայի մամլոյ ընկերութիւնը լուծուելու վրայ է։ Ինչպէս որ լրագիրներուս ՅԵԼՐՈՐԴ թերթին մէջ գրուեցաւ, նոյն մամլոյ ընկերութեան պերլին եղող ժողովը Օգոստոսի 30ին նստին մէջ որոշեց որ ժողովը մինչեւ Սեպտեմբերի 15 ուշացուի։ որ տեղն Ցարմշդատի գաղնակիցք (այս ինքն՝ Պարիկրա, Սաքսոնիա, Վիրտեմբերկ, Պատրն, երկու Հեսսէնի եւ Նասսաուի դքսութիւնները) վերջնական պատասխան պիտի տային Պրուշի յայտարարութեան։ Նոյն միջոցին գաղնակից սերութեանց պաշտօնեայքը Մինչեն ժողովելոյն, որպէս զի միաբան խորհին եւ Պրուշի միահանուռ պատասխան տան։ Սեպտեմբերի 15ին մամլոյ ընկերութեան ժողովը նորէն սկսաւ, եւ նոյն նստին մէջ Ցարմշդատի գաղնակցաց երեսփոխանները ըստին թէ իրենց իրաւասութենանց տակ կրնան խնդրոյն նկատմամբ դեռ տեսակցութիւն մը չունին։ Պրուշի ասոր վրայ ամսոյն 17ին եղած ժողովին միայն Հանովէրի, Օլդենպուրկի, Պրաունշվայկի եւ փոքր սերութեանց երեսփոխանները հրաւիրեց։ Նոյն նստին մէջ ինչ խօսուած եւ ինչ որոշուած ըլլալը չիմացուիր, ինչու որ չհրատարակուեցաւ։ Պրուշի սերութիւնը միւսներ ամսոյն 27 Ցարմշդատի գաղնակից սերութեանց որոշ պատասխանին ոպասէր, եւ երբոր տեսաւ թէ պատասխան չին տար, նոյն օրը Մինչեն, Ցրնպատ, Դատէ, Ցարմշդատ եւ Վիրտեմբերկ նուազ Պրուշի դեսպաններուն ու Պերլին եղող մամլոյ ընկերութեան ժողովոյն երեսփոխաններուն հետեւեալ յայտարարութիւնը տուաւ։

Մամլոյ գաղնակցութեան միջոց հոս Պերլինի մէջ եղած ժողովին առ տարան Օգոստոսի 30ին նստին մէջ Պրուշիայի կողմանէ յայտարարութիւն մը տարով ծանուցինք թէ ինչպէս հարկաւոր է մամլոյ ազատ գաղնակցութեան ուշնայուն տարմանին խնդիրը շուտով ու պատասխանի կերպով որոշելը, եւ ասոր հետ մէկտեղ այս գաղնակցութիւնը որ Սեպտեմբերի առնոյս առաջին կէսին բացուիր, նոր ամսոյ մէջ կը տրուի այն փոխադարձ յայտարարութիւնը կամ պատասխանը, որն որ մեր խօսակցութիւններուն ընթացքին հիմ ընելու համար կը փափաքուէր, եւ առանց որոշ չէնք կրնար բոլոր մամլոյեն տեսութեանց հետ քանակցութեան մտնել։

Ա՛ս մեր յոյսը յայտնելու առնն հաստատութեամբ կը կարծենք որ ամէն կողմանէ ալ ասոր դիմաց ուրիշ մը կանուանուն, համոզուած ըլլալով թէ ամէնքն ալ պիտի ճանչնան որ ասիկայ իրենց բոլորովին անհրաժեշտ հարկաւորութեան պատճառներէն պահանջեալ բան մըն է։ Վերանալու մը ասոր համար այնպիսի անուանգոյութեան, որն որ ամէն յարգութեանց անարժան վերաբերեր է, եւ որուն կարգի եղածին չափ շատ ուժ պրծնելու ոգտակար։ Այս առեալն, մեր ճշմարիտ դատողութիւնը կը անենք, մինչեւ այսպէս գեռ չատ ինչ մեր գանուած տեղն կրնան գաղնակցութիւնեն անանկ հաստատութիւն մը, որ յուսալի մամլոյ ընկերութիւնը ապագային եւ ընդարձակեալ գաղնակցութիւնը ընդունելու եւ մամլոյ եւ սատարի գաղնակցութեան վրայ Աւստրիայի հետ խօսակցելու ակնկալութիւն։

Աւանիով անկարելի կ'ըլլայ մեկ բոլոր դեսպանական կառավարութիւնեանց հետ մամլոյ խօսակցութիւնը յառաջանալ, ուստի եւ նոյն խօսակցութիւնը միայն ան կառավարութիւնեանց հետ նորէն կը սկսինք, որանք արդէն սա տարուան Օգոստոսի 30ին մեր տուած յայտարարութեան հետ միաբանեցան։

Փառաւոր ուշադրութիւն՝ ինչպէս մինչեւ հիմայ, նոյնպէս ապագայ եղան որ ոչ ոմն ամէն կարելի բան կատարելու, որն որ կարենայ հարցնել զմեզ սա նոյնասակին, այս իրաւունքի ընկերութեան նարգանութեան՝ հարկաց գաղնակցութիւնեանց մեկտեղ, եւ որն որ միանգամայն կարենայ թէ բոլորին եւ թէ մասնաւոր մեր երկրին շահուն հետ միաբանիլ, չենք գիտարար որ ժամանակ որ պատրաստ կ'ելլեայ նէ նաեւ մեր գանուած տեղ որն կատարութեան հետ դարձեալ խօսակցելու սկսիլ, եթէ ինչն ոչ մեզի նոյնը կարելի ըլլայ։ Վերջապէս խնդրոյն վրայ հաւանական յայտարարութիւն մը տարով։ Այս յոյսար ու պատրաստ եմ պրոպիի յայտարարութիւն մ'ընդունելու։ եւ կարծեմ՝ ձեզի որ մեր գանուած տեղ դուն կատարութեան աղ առ կերպով խնդրելը, ու նաեւ եթէ կը բաղձացուի նէ՝ առ նամակիս մէկ օրինակը տար։

ՄԱՆՆԻՑՖԷԼ։

Ա՛ս յայտարարութեանն պրուշն խնդացաց որ մամլոյ ընկերութեան խօսակցութիւնը Հանովէրի, Օլդենպուրկի, Պրաունշվայկի եւ ընկերութեան մէջ գանուող փոքր դքսութեանց հետ պիտի յառաջանայ։ Երկրորդ օրը (Սեպտեմբերի 23ին) պաւիերայի, Սաքսոնիայի, Վիրտեմբերկի, երկու Հեսսէնի եւ Նասսաուի երեսփոխանները (Պատրնի մեծ դքսութեան կառավարութիւնն ուզեց իրենցմէ գաղտնի մնալ՝ պատասխան տալ) ժողովոյն գահերեցին Պր. Բանիկը Էշէնի, որն որ միանգամայն Պրաշի երեսփոխանն էր, զոյց տուին որ իրենց սերութիւններն Պրուշին Օգոստոսի 30ին տուած յայտարարութեան միաբան պատասխանն ընդունեցան, եւ անոր համար կը խնդրեն որ ժողովը նորէն գումարի, որպէս զի նոյն յայտարարութիւնը տան։ Պրուշի կառավարութիւնն իր երեսփոխանին բերանէն իրենց խնդիրը մերժեց։ ըսաւ որ դիկնար ժամանակ նորէն ժողովի, նեկաւելով նոյն ժամանակ մամլոյակից սերութիւնեանց տրուած շրջաբերական թղթիը՝ որով իրենց իմացուցած է որ Պրուշի ժողովոյն խօսակցութիւնը բոլոր սերութիւնեանց հետ միաբանելոյն նորէն չկրկնուր սկսիլ, այլ անոնց հետ միայն նորէն սկսած է եւ պիտի սկսի՝ օրինք Պրուշին Օգոստոսի 30ին տուած յայտարարութիւնեան հետ կը միաբանին, որն որ իր զուգի թէ նախ եւ յառաջ մամլոյ ընկերութիւնը նորոգուի եւ եսքէն Ընդարձակի հետ մամլոյ ու վճռաբանութիւնեան գանոնց վրայ խօսակցի, ասոնց եւ Պրուշի պահանջմանց առանց պայմանի կը դիմանին։

Գաղնակից սերութիւնեանց երեսփոխանները միաբան հաստատութեան պատասխան տուին թէ որովհետեւ ասոնց գործողութիւնեանց Պրուշին կողմանէ ժողովոյն խօսակցութիւնները կտրուելոյն, ուստի եւ ժողովը լուծուելոյնս, անոր համար իրենց երեսփոխանութիւնեան պաշտօնը կը դադրի։ Նոյն թղթով մեկտեղ գաղնակից սերութիւնեանց Մինչեն ըլլալ ժողովոյն որոշման օրինակը Պրուշի կառավարութիւնեան տուին եւ պերլինէն անմիջապէս եղան։ Մաքսի ընկերութիւնեան ժողովոյն մէջ մնացին միայն Հանովէրի, Օլդենպուրկի, Պրաունշվայկի եւ փոքր դքսութիւնեանց երեսփոխանները, որոնք ժողովը յառաջ կը տանին։

Դէպք մը վերջը Հանովէրի պաշտօնական լրագիրը հաստատած մի հրատարակեց, որն որ չեր հաւաներ Պրուշի կառավարութիւնն՝ մաքսի ընկերութիւնեան խնդրոյն նկատմամբ բռնած ձեւերուն, ըսելով որ Պրուշը՝ առանց իր պատուոյն եւ օգտին վնաս տալու՝ կրնար եւ պիտի էր Մինչենի որոշմանց հաւանիլ, թէ որ բարեկամ Կերմանիայի սիրելոյը եւ իր ու Սիլեզիայի գաղնակցաց վիճակին ըստ պատշաճի նկատելու ըլլար։ Նոյն լրագրին գրուածին համաձայն՝ Հանովէրի սերութիւնեան արտաքին գործոց պաշտօնեան ալ Պրուշի պաշտօնեային բերուելի մը գրեց, որուն մէջ ժողովոյն գործերուն եւ բանակցութեան վրայ յայտներ եւ միանգամայն կը ծանուցանէ որ նոյն գործողութիւնեամբ իր երեսփոխանին պաշտօնը դադրած է, անոր համար ան ալ ետ պիտի դառնայ։

Մինչեւ Պրուշի պաշտօնէից դահերէցը՝ որն որ միանգամայն արտաքին գործոց պաշտօնեայ է, Գերմանիայի սերութիւնեանց ընդհանրական խորհրդի մը խրկեց, որով ու խնդրոյն նկատմամբ Պրուշի բռնած ընթացքն ու գործողութիւնը կը յայտարարէ։

Ընդհանրապէս հիմնկու հինգ Գերմանիայի մաքսի ընկերութիւնեան սանսուրդութիւնեան վիճակին մէջ է։ Լրագրիներուն խոսքին նայելով, Գերմանիայի մաքսի եւ վճռաբանութիւնեան ընկերութիւնեան խնդրոյն նկատմամբ՝ երկու պիտի բաժնուի, հարաւային եւ հիւսիսային։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

Դանիոյ, Հոկտեմբերի 25։ Ընդհանուր եւ ըստ բաւականին հաստատի լուր տարածուած է թէ Պր. ա՛Ագիլոյ պաշտօնէից գահերեցին հրաժարումն ընդունուեր է, եւ Պատուր կամաց նոր գահերէց մը կաղմելու հրամանն է տուեր։ Լամարմորա պատերազմի տարուն Օգոստոսի 30ին մեր տուած յայտարարութեան հետ միաբանեցան։

Փառաւոր ուշադրութիւն՝ ինչպէս մինչեւ հիմայ, նոյնպէս ապագայ եղան որ ոչ ոմն ամէն կարելի բան կատարելու, որն որ կարենայ հարցնել զմեզ սա նոյնասակին, այս իրաւունքի ընկերութեան նարգանութեան՝ հարկաց գաղնակցութիւնեանց մեկտեղ, եւ որն որ միանգամայն կարենայ թէ բոլորին եւ թէ մասնաւոր մեր երկրին շահուն հետ միաբանիլ, չենք գիտարար որ ժամանակ որ պատրաստ կ'ելլեայ նէ նաեւ մեր գանուած տեղ որն կատարութեան հետ դարձեալ խօսակցելու սկսիլ, եթէ ինչն ոչ մեզի նոյնը կարելի ըլլայ։ Վերջապէս խնդրոյն վրայ հաւանական յայտարարութիւն մը տարով։ Այս յոյսար ու պատրաստ եմ պրոպիի յայտարարութիւն մ'ընդունելու։ եւ կարծեմ՝ ձեզի որ մեր գանուած տեղ դուն կատարութեան աղ առ կերպով խնդրելը, ու նաեւ եթէ կը բաղձացուի նէ՝ առ նամակիս մէկ օրինակը տար։

ՄԱՆՆԻՑՖԷԼ։

Ա՛ս յայտարարութեանն պրուշն խնդացաց որ մաքսի ընկերութեան խօսակցութիւնը Հանովէրի, Օլդենպուրկի, Պրաունշվայկի եւ ընկերութեան մէջ գանուող փոքր դքսութեանց հետ պիտի յառաջանայ։ Երկրորդ օրը (Սեպտեմբերի 23ին) պաւիերայի, Սաքսոնիայի, Վիրտեմբերկի, երկու Հեսսէնի եւ Նասսաուի երեսփոխանները (Պատրնի մեծ դքսութեան կառավարութիւնն ուզեց իրենցմէ գաղտնի մնալ՝ պատասխան տալ) ժողովոյն գահերեցին Պր. Բանիկը Էշէնի, որն որ միանգամայն Պրաշի երեսփոխանն էր, զոյց տուին որ իրենց սերութիւններն Պրուշին Օգոստոսի 30ին տուած յայտարարութեան միաբան պատասխանն ընդունեցան, եւ անոր համար կը խնդրեն որ ժողովը նորէն գումարի, որպէս զի նոյն յայտարարութիւնը տան։ Պրուշի կառավարութիւնն իր երեսփոխանին բերանէն իրենց խնդիրը մերժեց։ ըսաւ որ դիկնար ժամանակ նորէն ժողովի, նեկաւելով նոյն ժամանակ մամլոյակից սերութիւնեանց տրուած շրջաբերական թղթիը՝ որով իրենց իմացուցած է որ Պրուշի ժողովոյն խօսակցութիւնը բոլոր սերութիւնեանց հետ միաբանելոյն նորէն չկրկնուր սկսիլ, այլ անոնց հետ միայն նորէն սկսած է եւ պիտի սկսի՝ օրինք Պրուշին Օգոստոսի 30ին տուած յայտարարութիւնեան հետ կը միաբանին, որն որ իր զուգի թէ նախ եւ յառաջ մամլոյ ընկերութիւնը նորոգուի եւ եսքէն Ընդարձակի հետ մամլոյ ու վճռաբանութիւնեան գանոնց վրայ խօսակցի, ասոնց եւ Պրուշի պահանջմանց առանց պայմանի կը դիմանին։

Գաղնակից սերութիւնեանց երեսփոխանները միաբան հաստատութեան պատասխան տուին թէ որովհետեւ ասոնց գործողութիւնեանց Պրուշին կողմանէ ժողովոյն խօսակցութիւնները կտրուելոյն, ուստի եւ ժողովը լուծուելոյնս, անոր համար իրենց երեսփոխանութիւնեան պաշտօնը կը դադրի։ Նոյն թղթով մեկտեղ գաղնակից սերութիւնեանց Մինչեն ըլլալ ժողովոյն որոշման օրինակը Պրուշի կառավարութիւնեան տուին եւ պերլինէն անմիջապէս եղան։ Մաքսի ընկերութիւնեան ժողովոյն մէջ մնացին միայն Հանովէրի, Օլդենպուրկի, Պրաունշվայկի եւ փոքր դքսութիւնեանց երեսփոխանները, որոնք ժողովը յառաջ կը տանին։

Դէպք մը վերջը Հանովէրի պաշտօնական լրագիրը հաստատած մի հրատարակեց, որն որ չեր հաւաներ Պրուշի կառավարութիւնն՝ մաքսի ընկերութիւնեան խնդրոյն նկատմամբ բռնած ձեւերուն, ըսելով որ Պրուշը՝ առանց իր պատուոյն եւ օգտին վնաս տալու՝ կրնար եւ պիտի էր Մինչենի որոշմանց հաւանիլ, թէ որ բարեկամ Կերմանիայի սիրելոյը եւ իր ու Սիլեզիայի գաղնակցաց վիճակին ըստ պատշաճի նկատելու ըլլար։ Նոյն լրագրին գրուածին համաձայն՝ Հանովէրի սերութիւնեան արտաքին գործոց պաշտօնեան ալ Պրուշի պաշտօնեային բերուելի մը գրեց, որուն մէջ ժողովոյն գործերուն եւ բանակցութեան վրայ յայտներ եւ միանգամայն կը ծանուցանէ որ նոյն գործողութիւնեամբ իր երեսփոխանին պաշտօնը դադրած է, անոր համար ան ալ ետ պիտի դառնայ։

Մինչեւ Պրուշի պաշտօնէից դահերէցը՝ որն որ միանգամայն արտաքին գործոց պաշտօնեայ է, Գերմանիայի սերութիւնեանց ընդհանրական խորհրդի մը խրկեց, որով ու խնդրոյն նկատմամբ Պրուշի բռնած ընթացքն ու գործողութիւնը կը յայտարարէ։

Ընդհանրապէս հիմնկու հինգ Գերմանիայի մաքսի ընկերութիւնեան սանսուրդութիւնեան վիճակին մէջ է։ Լրագրիներուն խոսքին նայելով, Գերմանիայի մաքսի եւ վճռաբանութիւնեան ընկերութիւնեան խնդրոյն նկատմամբ՝ երկու պիտի բաժնուի, հարաւային եւ հիւսիսային։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

Դանիոյ, Հոկտեմբերի 25։ Ընդհանուր եւ ըստ բաւականին հաստատի լուր տարածուած է թէ Պր. ա՛Ագիլոյ պաշտօնէից գահերեցին հրաժարումն ընդունուեր է, եւ Պատուր կամաց նոր գահերէց մը կաղմելու հրամանն է տուեր։ Լամարմորա պատերազմի

պաշտօնեան եւ Բոլէոդաբա հաստատակայ գործոց պաշտօնեան իրենց պաշտօնին մէջ պիտի մնան։ Ինչպէս որ կ'ըսուի թէ Պատուր՝ պաշտօնէից գահերէցութիւնն զատ նաեւ երեւմնոյց պաշտօնը պիտի առնէ, եւ Լանմարկիոն՝ նոր գործոց պաշտօնը։ Կ'ըսուի նաեւ որ Պր. ա՛Ագիլոյ գրած ըլլայ գործերէն բոլորովին ետ քաշուիլ։

— Ղենուայի մէջ Ոգիկիանոսի վրայ նաւագնացութիւն ընելու համար ընկերութիւն մը դրուելու, դրելի որ տերութիւնը հաստատուց։ Ասիկա Ճենուայի եւ Մոնդէվիտէոյի ու նոր Եորկի մէջ շրջելու կանոնաւոր նաւարկութիւն մը պիտի դնէ։

ԳՈՄԱՆԱՆ

ՓԻԼՈՊՈՊԱՆ, Հոկտեմբերի 22։ Երեկ անծանոթ մարդ մը հրապարակական ճանապարհի վրայ բացուելեան մէջ՝ սրածայր դէնքով մը պաշտօնեայ դահերէց Պարատասէրանին վիրաւորեց։ Հարգարդը բռնուեցաւ եւ շատ տեսակցութիւններ եղան։ Վերջապէս վնասուածը բան չէ, այնպէս որ պաշտօնեան իր գործերուն առնոց մէջ հասնիլ կրնայ։

ՕՍՄԱՆՕՅԱՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Օրթիոնիայի Էնգիրեալ լրագիրը կը ծանուցանէ որ Օսմանեան սերութիւնն՝ Փարիզի եւ Լոնտոնի ակնարկանոցներուն մէջ առնելու փոխ սակը մեր ժուռեր է։ Ա՛ս բանիս համար, կ'ըսէ, Գալաթայի մէջ դրուած պայմանները շատ ծանր եւ անընդունելի էին։ Ընոր համար սուրբ պատրաստուողներն արդէն առնուած սակները՝ իրենց շահէն հետ պիտի դարձնուին, նաեւ սնոնց կրած վնասն ալ պիտի հատուցուի։ Երբ որ կառավարութեան աս դիտաւորութիւնը հաստատեցաւ, թէ մեծ պաշտօնատարք, թէ սուլթանական (Ի-Լիւտ) եւ թէ սեղանաւորք շատ մեծ հաճութիւն եւ գոհութիւն ցուցուցին։ Ա՛ս դրսէն առնուելու փոխին տեղ տիմակ ապրէն պիտի՝ առնուի, որուն համար արդէն 110 միլիոն զուրուշի ստորագրութիւնը եղան եւ կը յուսացուի որ միայն մայրաքաղաքէն 200 միլիոնի ստորագրութիւնը ըլլան։ Կառավարութիւնն աս բանիս հարկաւոր եղած ամէն կարգադրութիւններն ըրաւ։ Դարմանքի իշխանը փարիզի դեսպանութեան պաշտօնէն հանուեցաւ։ Պարամանէզանը պիտի պահուի եւ նոր կարգադրութիւններ պիտի՝ որ ըլլան։

Ա՛ս գէպքերուն վրայ Վիեննայի լրագիրը հոկտեմբերի 16ին կատանգնագրելն առնելով՝ ասիկ մեկնաբանութիւն կու տայ։ Ինչպէս որ գրուեցաւ էինք, կ'ըսէ, բարձրագոյն Դուռը հաստատութեանմէ պրուշը որ կոստանդնուպոլսոյ դրամատունին հանար փարիզ եւ Լոնտոն առնուելու փոխին գործերը չհաստատէ։ Պր. Լամբերտ Գաղղիայի գեսպանը ստորագրուելոյնէն հանար կատարեալ հաստատման ապահովութիւն տուաւ։ եւ արդէն Գաղղիական սուրհանգակի ոգեւորեալով՝ ասիկանոնց հանար 12 միլիոն ֆրանքի գումար մը փոխառնակարգով փարիզ, Լոնտոն եւ Վարսիկիա անցուցաւ։ Ա՛ս բանիս պատճառեալ՝ ժողովրդեան մէջ մեծ եռանդ եւ փոյթ վառեցաւ տերութեան դրամական պիտոյից օգնութիւն ընելու՝ առանց երաշխաւորութեան մը։ Բանի մը պաշտաւանաւորք դրամոց մեծ գումար մատուցին տերութեան։ Ինչպէս տերութեան խորհրդեան գահերէց քարտուղարաց Մուստաֆա փաշան, որն որ յառաջագոյն Կիրիտ կղզոյն կուսակալն էր, 25 միլիոն զուրուշ խոստացաւ տալ։ Իր որդին Ալէմ փաշան՝ որն որ մեծարգոյ Գոնիայի կուսակալ դրուած էր, Գաղղիայի իշխանին անդ փարիզի դեսպանութեան ասաջնորդեան հանուեցաւ։ Պրամանէզանը պիտի պահուի եւ նոր կարգադրութիւններ պիտի՝ որ ըլլան։

Ա՛ս գէպքերուն վրայ Վիեննայի լրագիրը հոկտեմբերի 16ին կատանգնագրելն առնելով՝ ասիկ մեկնաբանութիւն կու տայ։ Ինչպէս որ գրուեցաւ էինք, կ'ըսէ, բարձրագոյն Դուռը հաստատութեանմէ պրուշը որ կոստանդնուպոլսոյ դրամատունին հանար փարիզ եւ Լոնտոն առնուելու փոխին գործերը չհաստատէ։ Պր. Լամբերտ Գաղղիայի գեսպանը ստորագրուելոյնէն հանար կատարեալ հաստատման ապահովութիւն տուաւ։ եւ արդէն Գաղղիական սուրհանգակի ոգեւորեալով՝ ասիկանոնց հանար 12 միլիոն ֆրանքի գումար մը փոխառնակարգով փարիզ, Լոնտոն եւ Վարսիկիա անցուցաւ։ Ա՛ս բանիս պատճառեալ՝ ժողովրդեան մէջ մեծ եռանդ եւ փոյթ վառեցաւ տերութեան դրամական պիտոյից օգնութիւն ընելու՝ առանց երաշխաւորութեան մը։ Բանի մը պաշտաւանաւորք դրամոց մեծ գումար մատուցին տերութեան։ Ինչպէս տերութեան խորհրդեան գահերէց քարտուղարաց Մուստաֆա փաշան, որն որ յառաջագոյն Կիրիտ կղզոյն կուսակալն էր, 25 միլիոն զուրուշ խոստացաւ տալ։ Իր որդին Ալէմ փաշան՝ որն որ մեծարգոյ Գոնիայի կուսակալ դրուած էր, Գաղղիայի իշխանին անդ փարիզի դեսպանութեան ասաջնորդեան հանուեցաւ։ Պրամանէզանը պիտի պահուի եւ նոր կարգադրութիւններ պիտի՝ որ ըլլան։

Ա՛ս գէպքերուն վրայ Վիեննայի լրագիրը հոկտեմբերի 16ին կատանգնագրելն առնելով՝ ասիկ մեկնաբանութիւն կու տայ։ Ինչպէս որ գրուեցաւ էինք, կ'ըսէ, բարձրագոյն Դուռը հաստատութեանմէ պրուշը որ կոստանդնուպոլսոյ դրամատունին հանար փարիզ եւ Լոնտոն առնուելու փոխին գործերը չհաստատէ։ Պր. Լամբերտ Գաղղիայի գեսպանը ստորագրուելոյնէն հանար կատարեալ հաստատման ապահովութիւն տուաւ։ եւ արդէն Գաղղիական սուրհանգակի ոգեւորեալով՝ ասիկանոնց հանար 12 միլիոն ֆրանքի գումար մը փոխառնակարգով փարիզ, Լոնտոն եւ Վարսիկիա անցուցաւ։ Ա՛ս բանիս պատճառեալ՝ ժողովրդեան մէջ մեծ եռանդ եւ փոյթ վառեցաւ տերութեան դրամական պիտոյից օգնութիւն ընելու՝ առանց երաշխաւորութեան մը։ Բանի մը պաշտաւանաւորք դրամոց մեծ գումար մատուցին տերութեան։ Ինչպէս տերութեան խորհրդեան գահերէց քարտուղարաց Մուստաֆա փաշան, որն որ յառաջագոյն Կիրիտ կղզոյն կուսակալն էր, 25 միլիոն զուրուշ խոստացաւ տալ։ Իր որդին Ալէմ փաշան՝ որն որ մեծարգոյ Գոնիայի կուսակալ դրուած էր, Գաղղիայի իշխանին անդ փարիզի դեսպանութեան ասաջնորդեան հանուեցաւ։ Պրամանէզանը պիտի պահուի եւ նոր կարգադրութիւններ պիտի՝ որ ըլլան։

մեն կրնայ ապաստանել, մարդկանցմէ որ Հիմնակոմն խաղաղաբերութիւնը կործանեն, որպէս զի ընդհանուր խռովութեան մէջ աւազակութիւնի, սպանութիւնի ու ապաստանութիւնի իրենց վարդապետութիւնը տիրող հաւասար բնեն։ Իրենց մէկ ծառայութիւնքն ամէնքը միասին հաւանեցան որ թագաւորը մեռցնեն։ Քէջիրնէն տասն երիս հոգի ապաստան չանեն։ տան դարձադարձութիւնը, ասոնց ապաստանութեան գէշերէր ալուտցան ու Ֆրանսիոյն խարեցան՝ որպէս զի ձեր եւ նոր որ կ'ուզեն՝ նոյնը գլուխ հանեն։ Իսկ մեռցածներէն ամենայն պաշտպանութեան նոյն տան մէջ ժողված մեռցին, որպէս զի թագաւորին ապաստանութիւնն եղած տանն մէկէն գալու չարածակին ու բոլոր մոլորակքին մէջ ապաստանութեան ու աւազակութեան նշանակ տան։ Օգոստոսի 15ը՝ որոշուած օրն էր, երբ թագաւորն իր մեծամեծներովը որսի կ'երթայր։ Դուն երդուեցար. նեներն մէկը՝ Հասարակ Հագուստ Հոգած՝ թագաւորին մեռնելու ալէրս մ'ընէր։ Համար։ բայց անոնք արդիւք ու բարութիւնի քովը կ'երթայր, որ թագաւորին եւ ուրիշներուն գայսրնեներէն մէկը. ասանց անոր միտքը դիտնար՝ վրան վազեց եւ ուրիշ ալէրս, բայց նոյն միջոցին շարագործը թագաւորին վրայ ապրանոսակ մը պարոցեց, որն որ նպատակին չհասաւ։ Ասոր վրայ մէկէն երկարդ շարագործ մ'ընելուցաս, եւ երբոր ապրանակը պարոցելու վրայ էր՝ թագաւորին ախոռապետը վրայ հասաւ ու թիւրը բռնելով՝ ապրանակին գետակը նպատակէն խոտորեցաս։ Նոյն միջոցին շարագործը վերին ախոռապետին սրոյ հարուած մ'ընդունելէն ետքն ալ՝ թագաւորին վրայ դաշոյն մը քաշեց, բայց իշխանները արգելելով՝ զինքը շուտ մը հոն դնեցին։ Ան բանելու եղած ժամանակը՝ երրորդ շարագործ մ'ալ ուրիշ ապրանակ մ'ապրանակեց թագաւորին վրայ, բայց ան ալ միանակ պարսիկ մէրքը մը պատմուեց։ Ու երրորդ շարագործն ասոնցմէն հետ բռնելէն ու խնդնալէն ետքը՝ որ ասոնք Պապի ալանգարուներն կուսակիցներն են, մեռնելու քննութիւն ըրին ասոնց բազմութեան վրայ։ Երկրորդ օրը ասոնց մեռնելու պատասխանատուներն ասոնց ժողովարին տեսնի խնդան, որուն վրայ Հոմի Լուդէյման նան ու իր ոճրակիցներէն 12 հոգի բռնուեցան։ Ասոնցմէ խնամուելով՝ ամէն օր 4 կամ 5 հոգի կը պատուէր, մինչեւ վերջապէս Պոլսոյ շէյխ Ալի իրենց ապանդին գլխաւորն ալ, որն որ միշտ ծանուկ ու անհրաւոյնի էր, Շէմիրանի մեռնելու իր քանի մը ապանդակիցներովը բռնուեցաս։ Մէկտեղ 32 յանցաւոր ձեռք ինկած են, որոնցմէ մէկը Ընդհանրոյն դեսպանին ոճրապատանին մէջ ապաստանեցաս, բայց իրենց նոյն պաշտպանին անարգանք՝ մերժուելուս ու տերութեան պաշտպանութեան ձեռք արուելուս։ Ամէնքն ալ մահուան դատապարտուելու եղան, բայց ի 6 հոգիէ որոնց նոյն յանցանքին հաղորդ ըլլալն այնչափ յայտնի չլուսաւորեցան համար՝ թագաւորը մահուան վճիռը ցիսուն բանտարգելութեան փոխեց։ Սպանութեան վճիռը հետեւեալ կերպով կատարուեցաս։ Մէկ շէյխ Ալին՝ իրենց գլխին պաշտպանները, Սէյիտ Հասանը՝ որ իշխանական ցեղէ էր, թագաւորական իշխանները, զինուորական կապէտ եղող յանցաւորները՝ զոյգ, վաճառական յանցաւորներ՝ վաճառականք մեռցուցին։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ

Կարս։ Գաղաթ ու Հանանուն խոտորաբերութիւն։

ԿԱՐՍ (քաղաք, բերդ, ամուր, գեղակ Կարուց[1] ալ լսուած) մեր Հին աշխարհագրութեան մէջ նշանաւոր քաղաքներէն մէկն է։ Յունաց Հին ու Նոր գրոց աշխարհագրիներուն ալ ոնծանաթ չէր կրնար ըլլալ, ուստի եւ։ Ուստի անոր զնացին իրաւամբ Պրոկոպիոս Հին աշխարհագրին Մեծ Հայաստանի մէջ անուանած Χόρσα անուան համեմատ կը գրէ[2]։ Յունարերդ գարուն Կոստանդին Պորփիւրոժենն (Տիրանածին) աւելի յստակագոյն Κάρς կանուանէ։ Բայց քաղաքին ոնուանէն աւելի կանուխ աւանդուած կը գտնենք նոյն քաղաքին հանգամանաւորուելու նախնին անունը, որովհետեւ Սոթրաբոնին ու նահանգը Χόρζηνή անուանի ծանօթ է[3], որն որ հարկաւ

[1] Կարս բառը՝ Մասիս, Արարատեան անգնական անուանց պէս՝ իբրեւ անձնական հայկական հոլով պէտք է ըլլայ, որոնց սեզոնական Կարս (տեղ. Կարսոյ), Մասիս (տեղ. Մասեաց)։ Արարատիր (տեղ. Արարատիրոյ)։ Բայց՝ Χόρζηνή բառն ասոնցմէ՝ Կարս եւ Մասիս բառերուն պէս՝ կրնայ ալ միասին գալ։ Ինչպէս Ալանիոն՝ Ալանիոնի, Սիւնիք՝ Սիւնեաց։ Ուրեմն՝ Χόρζηνή բառն ալ՝ Կարս եւ Մասիս բառերուն պէս՝ Հայոց Հայկազունեաց նախնիներուն՝ Հայոց Հայկազունեաց նախնիներուն՝ Հայոց Հայկազունեաց նախնիներուն

բոպա առաջին նշմարանքը նախ Իտալիայի ու Լոբէն Պերմանիայի, Գաղղիայի եւ Պատանիայի մէջ կը ցուցնէ։ Ի սկզբան անդ խաղի թիզիերը կը նկարուէին, ինչպէս Իտալիայի Հանոր 1299ին յարմի կը յիշատակուի, բայց վերջէն 1350ին ու. 1360ին մէջերը Գերմանացիք սկսան խաղի թուղթը տալ։

53. Ս աստիճան՝ Հասարակ կարծեաց նայելով՝ ԺԴ. դարուն վերջերը դանուեցաւ, թէպէտեւ առաջ քիմիական բաղադրութիւնը վրայ հաստատ թ. դարուն Լուսապայի մէջ սկսաւ ծանօթութիւն մը կ'ունենայ։ Ռագեր Բէքոն, որն որ 1294ին մեռաւ, ապրեցաւ գիտեր թէ բարակը (սիւ-հնդ-ելէ) վառուած ասեն արտաքսման բոմբիւն մը կը հանէ։ Բայց վառօդին բուն գիւտը, այս ինքն զանիկայ նեղ տեղ մը ընցրնելէն ու վառելէն եւսեւ՝ ծանր բաները հեռու արձակելու զօրութիւնը գտած ու հրատարակած է գերմանացի Շվարց անուն Գերմանացի կրօնաւոր մը, որն որ 1290 – 1320ին Թոգունտիա քաղաքին մէջ ապրած կ'ենթադրուի։ Ուրիշ աւանդութիւն մը կը հաստատէ թէ ասոր գտածն է Կոստանդիանոս Անգլից Գերմանիայի մէջ։ Պատերազմի մէջ հաշիւ 1350ին սկսաւ գործածուիլ վառօդը։

54. Նոնանը կամ ծիսոնը (ՀՈՓ ԳՈՍՊՈՍՈՆ) Եւրոպայի մէջ շատ ուշ սկսած կ'երեւայ, եւ ան ալ նախ Իտալիայի մէջ միայն քանի մը տեղ, այնպէս որ 1405ին Բասուայէն դուրս իտալական քաղաքի մէջ ծիսոն չգտնելու դործածութիւն չկար, ինչպէս որ Կալէացցոյ Կագլիոյին պատմութեան մէջ բացայայտ կ'ըսուի։ Սակայն ասպարէզս չկայ որ աբեւելքի բնակիչներն ասկից հազարաւոր տարիներ յառաջ ծիսոն կամ ծխական գիտէին ու կը գործածէին։

55. Վառոտ բրուտը զանազան նշաններէն Գերմանիայի գիւտ կը համարուի։ 1308ին Գերմանիայի մէջ կասուէ թիզիի գործածութիւն կը տեսնուի, իսկ Գաղղիայի մէջ՝ 1311ին։ Իսկզբան թիզիի ապրիք ջուլլով՝ փաստած կասուէ ցնցոտիները (խուաշ-ռոնիերը) եռացնելով, ծեծելով ու տափելով թիզիի կը գործէին։ Աղորիքը վերջէն ու կամաց կամաց թիզիագործութեան մէջ մտաւ։

56. Կանոնը կամ Կանակը (ՔՈՓԼԱ) Իտալիայի եւ մասնաւորապէս Պիրենցայի գիւտ եւ. ԺԴ. դարուն մէջ անկից ուրիշ երկիրներ անցած կ'երեւայ։ Սակայն շատ կոզմէ հիմնուանէն տարբեր կը շինուէր։ Ենգլիայի տիերարդ Հէնրիկոս թագաւորը 1543ին կը հրամայէ որ իր ազատ թիզիի մէջ՝ միայն երկրագործ (երկու ղլխով) գնդասէզ ծախուի։ Իսկ հասարակ ասեղը թէպէտ շատ հին է, բայց վերջէն երբ որ կորպոնէ (ՀԱՐՈՒՆ) թել քաշելը գտնուեցաւ նէ, շատ աւելի կատարելութիւններ ստացաւ։

57. Հրաչեղէնքն ալ, ինչպէս են Հրացան, Աղբեռնակ, Թնդանոթ կամ Փոքրանոթ եւայլն, ԺԴ. դարէն են։ Վառօդի գիւտէն քիչ մը ետքը գրեթէ 1350ին հրապէն շինուիր. սկսաւ։ Իսկզբան հրացանաց մէջի վառօդը բռնկցնելու. համար անոնց հրաձակին մէջ գրուած պատրոյդին կրակ կը տային, որն որ մինչեւ. ԺԶ. դարուն սկիզբը նոյնպէս մնաց։ ան ատեն Դիւանդերիի մէջ, ինչպէս հասնական կը հաստատուի, կայծքարով ու պողպատով անուով հրացան հնարուեցաւ։ ասկից ետքն ալ հրաղենաց վրայ օրէ օր բարելաւութիւններ եղան ու ամենէն նոր ատենը գտնուեցաւ. պատիճով (փէֆուշէ) հրացան։ Բուն հին ատրճանակ կամ Նչատանք (Հաքէ) ըսուած պատերազմական գործիքը քարէ գնուած կ'արձրկեր, ինչպէս նոսա. յառաջուան թնդանօթներէն ալ ատենի ուսմամբ կամ քարէ գնուած կը նետուէր։ Արաբացիք 1331ին Սպանիոյի Ալքանդէ քաղաքը պաշարած ատեն՝ ոսկիի ոմիւռեիգ թնդանօթ կը գործածէին, եւ. կ'երեւայ թէ անոնցմէ Սպանիացւոց անցաւ, եւ հետզհետէ բոլորովին Եւրոպայի մէջ տարածուելով՝ շատ նորոգութիւններ ունեցաւ եւ պատերազմներու մէջ գոնագոն յաջողութիւններ բերաւ։ Պէնոս յառաջ թնդանօթը քովէ քով բերուած երկաթի դաստակներէ կը շինուէր, բայց մարդիկ շատով սորվեցան ձուլելով թնդանօթ շինելն ալ։

ԹԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱԼԷՊ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՒՆ։

Փ. Յ. Ա. ապրաս։
(Շարունակութիւն։)

ԱԼԵՔՍ. քիչ մը հանգիստ եղար. Հայրիկան համբոյրը ղինքն իր մոլեգին դիմագիծ թիւնէն արձ ընդոյց։

Ա՞սիկ բրբ, որդեակ, պէտք չէր յառաջանալ. առանց Աստուծոյ թելադրութիւնն՝ բան չկրնաստեղծի. պէտք ենք իրեն կամքը հպատակիլ ու զինքն օրհնել։ Դուն քրոջդ վրէժը ինչբնար իրատնք չունէիր, մեծ անիրաւութիւն ըրած կ'ըլլայիր, Ալքերի, եթէ դրդիչով նոյնը կատարէիր. ամենեւին իրաւունք չունինք մենք մեզի մեր գտաստանը կալնելա եւ մենք մեր գլխուն մեր իրաւունքը յառաջ քաշելու. ապէն դիտես որ դէն որ Աստուած թշնամիներս սրբերս մեզի պատահեր առաջ է։ Վրէժխնդրութիւնը միշտ մեծ պատիժ է, երբեմն ոչ. ոնիրոդ արդարութիւն... հիմա կը տեսնես որ գլխդ միշտ ուր տարար. ձոկեց...։

Ալքերի ան խօսքերուն թափած արցունքովը միայն կը պատասխանէր։ Ան լսած յանդիմանու թիւնին բառաձայնին արտաքսած եւ ողջոյ եղանակը սիրաբ կանգնեցաց ու առաջի շարեցաւ։ Պր. Ընդուռեան խօսքը յառաջ տարաւ։

Որդեակ, զուարճանալ սիրող ոչիրա եւ գլխով գլուխդիրելու. հանար ջանի. ամենեւին չեմ ուզեր սիրող կորսնել։ Զանեղ միջա կը սիրեմ, Ալքերի. յառաջարեկ ունիլի կը սիրեմ դքեզ, եթէ կարելի է նէ։ Պատահաց ծին հանար յուսահատեր ես. բայց ես չեմ վշտացած. ասիկա քեզի քիչ մը փորձառութիւն կու տայ, առաջ կրնայ ինչ զարհուրելի բան ըլլալ կը տրվիս։ կը տեսնես որ տնուր գնար ինչ ոնոգաղեղեր մէջ կրնան ձգել, եւ. անոնցմէ կը հեռանաս ու կը փախչիս։ Հիմակ անոնցմէ կը խորշիս ու կը գարշիս, այնպէս չէ. անոնց քեզի դնել առած ոսմն առաջադրութիւնները կը մերժես ու մեկդի կը թողուս. բեզի թելադրած ան ամէն խաղարարին առաջարկութիւններէն եւս կը կենաս. ոչ, զգէա, որդեակ իմ...։ Այլ զգէա ու կը ցուսիս, այնպէս չէ՞. ըսէ ինծի թէ կը զգէաս...։

Ալքերի հարց մեկ ձեռքին բռնեց ու գլուխնոն տարաւ տեղ՝ սեղմեց. հաւանութիւն մը հանեց ու աչքերը դէպ՝ երկինք վերցուց։ Լաթ ու հեծկլտալը խօսքը կ'արգելէին։

Լայէ, Ալքերի, պէտք էիր ուրիշ եւս կրնաս միթիւթիւնն դիմել. քու տարիքիդ համար, որդեակ, կրնես անգին դանձ եւ միակ ապաստանարան է. կրնաս միայն կրնայ մեխիթարել ու անուանան պահել։ ինչ միայն ուշադիր ու զարհուրելի կարգանութիւններէ կրնայ պահել. քանոնի երկու տարուան եղած առեն մարդ այսպէս տեսար կ'ըլլայ։ Ո՞հ, ինչպէս քաշած դուրդ ու կրած նեղութիւնդ ապէն խնայեր էր։ Ինչպէս կը հասանէի քովդ չգտնուելու վրայ... յառաջարարեմ կը հանեի դքեզ, կարգնցաց ուրիշ թիւնդ կը կենդանացնեի ու. կը դարձուցանեի. տարի միջոցը գիւրին բան մը էր։ Ընդունիլ կը գտնէի վերադարձիլ Յիսուս, որն որ խաչեցին խոնարհած ատենն իսկ գինքն ի մահ մատնողներուն եւ խաչահանուաց կը ներէր ու թիւնս կը շնորհէր։

Ո՞հ, հուսաչեր Ալքերի։ Եկեղեցոյ մէջ նշանակեցին յուսարկարարութեան պարտաւոր կատարելու ժամանակ մեկնողս բացած ազօթագրքին մէջ ան ջնջուած էրած Քրիստոսի խաչելութեան գեղեցիկ փարագրուած պատկերը միայն մնացած էր։

Ո՞հ, հանկարծ թիւնը ապրեց եւ. զրուցը գտնուեցաւ մեր։ Դայլ, Ալքերի։ կ'ուզեմ փութամ հոգեղէն խաղաղութիւնն ու խրատիչ հանգիստութիւնը գտնել։ Աստուծոյ ներումն ու թիւնը խնդրել, որպէսզի բայց դուն ալ ներես, քոյրդ ապաստանի թիւնը տար... Աղ զիս շարունակեմ ինչ կը նշանակէ...։ Պէտք եւ թիւնը տար ու ներել, որդեակ. ան է մի միայն միջոցը որով կարող կ'ըլլաս Աստուծմէ ներումն ընդունիլ։

— Տղայ՝ ար...։ Եղբայրնէ...՝ ո՞հ...։

— Լաղինէն հիմա երկինքն է. ու հոն նէրիս վրայ եղած ատենին աւելի աղէկ է։ Տրտղուրեան գտրմ՝ եթէ ինքն է ոյ. դիմէն մեղմի յաղթատիպ... Լաւ է...։ (Տես Պր. Ընդուռեանին ձայնն իր ներքին ապաշխարութիւնը կը մատնէր)... բա է... մեզի որքան որ արժէ մը նէ... մեզի նիշաւ դա եւ. միշտ պատմուելոյ ալ նէ... պէտք չէ։ Աստուծոյ հետ ասել ընել ու. զրոյցներդ գնել...։ Ալքերի, էս յաժանութիւնամբ կը նեղեմ, ինչպէս դուն ալ թիւնս պիտի չտաս...։

— Բայց ան հարուածը... ան հարուածը՝ որով դանիկ դարկի...։

— Բան չկայ, ան բան մը չէ...։

— Ապա պատճառն ալ ինքն է...։ Քիչ մնաց գիս հայրապան կ'ընէր... ասկէ առէլ ինչ կ'ուզէր...

— Գուն պէր կը մտածես, Ալքերի. գիս մոռի ըրէ։ Տրտղուրեան վրայ վրէժխնդրութիւնն ալեն գրգռեց. բայց դուն գէմ դնելու ոչաս ելիր, ան կիրրը կրնայիր յաղթել. եթէ գէմ կեցած ըլլայիր, եթէ առեւանգութիւնդ հեղձուցանելիր, բարկութիւնդ դադրիր, եթէ ինքիրենք առր մնացած ըլլայիր, եթէ անմիջապէս թիւնդ շնորհելու. քաջութիւնն ունենայիր, հիմա փարիզ կեցած կ'ըլլայիր, ես ալ հոն կ'ըլլայի, ես դուն չէիր... կ'ուզեմ բան... շատ ատ ապաքէ ու ցաւ էրէ զլուի կը մնայիր։ Դուն սխալեցար, Ալքերի. պէտք ես սխալմանդիր ճանչեալ, պէտք էս առ սիրարկիր զղջմամբ գնաս. պատիւդար, ինկար. պէտք ես ելնել կանգնիլ դրպէտ։

Ան ատեն մամ Ալքերի ոչ պատասխան չտուաւ. գլուխը կուրծքին վրայ խոնարհեցուցած էր, շնչաւոր ուրիշներ հեղուն ու գաղտնուն էր, արտասուքն յոգ ատ ատ կը հատէին. քրտնին վրայ զեղջի եկած էր։

Որդեակի իմ Ալքերի, բաւ. Պր. Ընդուռեան, ան. հրամայեցաւ պէտք ես Ցրտղուրեան ներել ու թիւնդ տալ։ Սեղջիր, ան գիրքերդ ապրիքը հետս մեկտեղ գրուրդ. Հայր մեր, որ յերկինս ես... թող մեզ զգաստ ու մեր թիւնդ ներեցիր, որպէս եւ մեք թիւնդ մերոց պարտապարտոց։ Երկիրս ուրդը ծնկան վրայ ինկաւ, ձեռքերդ խաչ բռնեց, աչքերդ երկինք վերցուց, եւ արտաբերած խօսքերուն իւրաքանչիւր վանկին վրայ սնկեղ գլխնան ողջունութիւն մը ապրուրելով՝ բաւ։

Հայր մեր... թող մեզ զգաստ մեր որպէս եւ մեք թողուցեր մերոց... (Հոս աւելցաց) ամենայն չարից պարտապանաց։

Ալ. Պր. Ընդուռեան շատ երկնային էր. կարուեալ կարծած որդին վերջապէս գտնուած էր. առաջ գրկեց զինքը. շնորհաւորեց ու բարեմաղթութիւններ բրաս, ինքը նոյնն ողջագուրեց։

Հիմա, որդեակ, բաւ. դնա քիչ մը քնացիր, ուրախանաս. Հանգչելու Հարկաւորութիւն ունիս. ուստի ձագերուն պէտ՝ թարիզ երթալու ճամբոյ կ'ելլենք։

— Բայց վերջերնիդ...։

— Այսոր հոգ մ՚բներ։

— Ի՞նչ կ'ըլլայ՝ եթէ ես դարմանելու ըլլամ։

— Ոչ ինք իրենս կը հոգամ, դուն գնա պառկէ։

Ալքերի հեռանալուն պէտ՝ Պր. Ընդուռեան արեան հեղուելն արդելելու. համար կարգերին վրայ հատատուն յոռնած ուաւանը մեկդի առաւ։ Վերքը բաւական լայն էր, բայց բարեբախտութեամբ շատ խորանկ ուսոի եւ վտանգաւոր բան չէր։ Հրացանաձը կոզմնակի եղած էր, եւ կուրծքի ջղերն անվնաս ու անոգաս մնացած էին։ Բարեբախտութիւնն ամէն ազնիւ սեռիի կամ դրդռանոնի մը գլուխ չէր, այնպէս որ արեան հատուն շատ սիրար եղաւ եւ շուտով դադրեցաւ։

Պր. Ընդուռեան վիրաբոյժի տեղ վերքին վրայ դիմանել թանկիմոկ մը դրաւ. ու սնձեռոցով մը պինդ կապեց, առ անակնկալ դարմանով արեան վազելը դադրեցաւ։ Յուսալ սայդ է այնպիսի շատ ատով չմնացաւ, բայց վիրաւորն սնոր վրայ ամենեւին չէր մտածեր, ան ըստ ինքն դատած էր, որպէս զղջամի եկած էր...։

Ալքերին զղջմն ու ապաշաւն անկեղծ էր ու ճշմարիտ։ Աստուծոյ ոչ ինչ ինքնին ինքնին գնաց։ Գուսմն դրան ատ ջեւ հատած ատեն տեսաւ որ մի ծերոյ եւ դատաւորական երեւոյ մը ներս կը մտնէր, ան շուտ պատարագ ընելու համար։

Ա՞ն ատ ոչ Հայր. բաւ. Ալքերի քովը մտիկնոյ, չէր կրնար արդեաք ամենայնիւ հիմա խոստանալ ընել։

Լրմեցը հարցման ելանակին Աստուծոյ ամենայն շնորհքը ճանչցաւ. ան շնորհքն արդէն երբեմնապէս ցոյցերուն ոչ ինչ կը կարդար. ուստի յոգ. դեղ ոչ դարձի դեղեցիկ առիթը փախցնել, երկիրը ատարաւել վերանկին մէջ կեանքի ուզելով։

Ամենայն սիրով, բարեկամ, պատասխան տուաւ գարմանքը ու մտերմական ձայնով մը։

Ալքերի բահանային եւ ուրիշ գնաց, եւ ամէն գործած մեղքին ու պակասութիւնները մեկիկ մեկիկ խոստովանեցաւ. զղջալով որոնց արտասուաց հեղեղնի թափեց, ու մեղքերն աղաչուած եւ մոխիթարած պանդոկ դարձաւ։

Ինք գնալու բարբանին փոխուած ու ատրեր կը գտաւ. որոնն բան ոչ ինչ գնած ու հանգարտած էր. խոր մը՝ որ քիչ մ՚առաջ գնալն այնպէս կը տանջեր ու կը ապաշաւեր, կարծես թէ վրայն ատոկ մեծ ու ծանր բան մը՝ հեռուելով՝ թեթեւցեր էր, իսկ հոգին՝ նեղրին խաղաղութիւնն գտայր ճաշակեր՝ չի բոխնոգակ կը վայելէր. ուզուած բանարարելոյ մ՚ուրախութիւնամբ կը գնար, ու ծանր խոմիութիւնն ապաքինած հիւանդի մը դադարած ինդութիւնը կը վայելէր։ Ընդարձակ պանդոկ մնաց ու հոգը քովը երթալն առաջ գնաց գնելու դուրս բայաս։

Գնեցէք, հայրս հոս է։ Փորձիր պիտ՚որ դառնանք, նայէ որ կապրը հոգաս։

Ա՞ա, ան. ինչի նայ բան մ՚ալ, մրուաց ծառան ուրիշ հեռանալու պէտ...։ Երեկ Պր. Ցրտղուրեան էր, հիմա հայրն է եղեր...։ Դժբախտ երիտասարդ, ամէն դրախ։ Ո՞հ, Ջնայանութիւն, Ջնայանութիւն...։

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՆԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՅՄԱՆ. ՀՈԳՑԵՒՐԵՐԻ 29

Ամոր երեսամ 100 ռեմ ոսկի թաղեր՝ 240³/₄ արծ. գիրք։ 2 տոկ.

Ամերիկայի 100 ռեմ ոսկի գիրքեր՝	115	„ „	½ „
Լիվերպոլ 300 Դոլարանոց լիրա՝	112½	„ „	2 „
Լոնդոն 1 փունտ ոսկերչի՝	11.24	„ „	1 „
Համբուրգ 100 պանկոյ մարկեր՝	256½	„ „	2 „
Վարշաւա 300 գրանիշ՝	135½	„ „	2 „
Վենա 300 աւստրիական լիրա՝	114⅞	„ „	2 „
Փարիզ 300 գրանիշ՝	135¾	„ „	2 „
Գրանտի. ատ Պարսկաստան 120 գիրք.	114½	„ „	3 „
Պոլիս (Հակոբ. 25.) 895—897 փարայ՝	1 „	„ „	31 տ.